

Predložak govora

(Išao je drugačije, spontanije, ali ovo je temelj)

Darko Varga:

PREDSTAVLJANJE KNJIGE „ HRANA, KUHINJA I BLAGOVANJE U DOBA ZRINSKIH“
Osijek, Vikarijat, Ulica Josipa Jurja Strossmayera 58,
četvrtak, 10. ožujka 2016., u 18 sati.

Zahvala organizatorima predstavljanja knjige:

Zavod za znanstveni i umjetnički rad HAZU Osijek, dr. Antun Tucak dopisni član HAZU i dr. Dragutinu Feletaru Velikom meštru Družbe, u prošlom mandatu i članu suradniku HAZU. Institut za novu evangelizaciju „Sv. Ivan Pavao II.“ Osijek, dr. Vladimir Dugalić
Zmajski stol- Osijek-Družbe Braća Hrvatskoga Zmaja
Zahvaljujem izdavačkoj kući „Meridijani“ i posebno direktorici Petri Somek na tome što se prihvatila izdavanja moje knjige u ovom za izdavaštvo teška vremena i na organizaciji predstavljanja knjige kao i suuredniku knjige dr. sc. Petru Feletaru na svekolikoj pomoći.

Zahvaljujem

Posebno želim zahvaliti **Družbi „Braća Hrvatskog zmaja“** što je predstavljanje moje knjige izabrali kao početak obilježavanja 450. obljetnice Sigetske bitke i junačke pogibije hrvatskog „Leonide“, Nikole IV. Zrinskog Sigetskog, i što su, na taj način, mojoj knjizi dali tako veliki značaj. Zbog toga sam jako ponosan i **POČAŠĆEN**.

Na kraju, ali ne i manje važno: želim zahvaliti svim dragim ljudima koji su došli iz na predstavljanje knjige i koji su time uveličali i dali značaj ovom obilježavanju.

ZAŠTO KNJIGA?

Možda je mnogima neobično da se jedan diplomirani inženjer elektrotehnike bavi poviješću? Zašto pisanje povijesti? Zašto knjiga?

Sve je zapravo počelo ratom, progonstvom i razmišljanjima kako pomoći Baranjcima u tim teškim vremenima, a onda i planiranjem kako ćemo živjeti nakon povratka.

Razmišljajući o razvoju došao sam do zaštite prirode.

U progonstvu, u Osijeku, pripremao sam projekte za budućnost Baranje, općine Bilje i radio čitav niz programa, strategija razvitka itd. Temelj razvitka općine Bilje vidio sam u vrijednostima Kopačkog rita kao vrijednost koja je komparativna prednost za razvoj u odnosu na druge krajeve Hrvatske i u odnosu na Svijet.

Intenzivno sam radio na promociji vrijednosti Kopačkog rita (u zemlji i u Svijetu), radio na edukaciji lokalnog stanovništva o vrijednostima koje imaju i koje su razvojna šansa. Ubrzo sam shvatio da za razvoj nije dovoljan samo prirodni fenomen Kopačkog rita, ptice i ostalo, nego da treba „posegnuti“ u etnološku i općenito kulturnu baštinu i od njih raditi, dopunjavati turistički proizvod. Baranja je, općenito bila *terra incognita* za Hrvatsku i Svijet, a potrudio sam se, predstaviti je Svijetu: Njemačka, Švicarska, Mađarska, Rumunjska (Summit : Od Karpata do Alpa), Finska, Švedska, Sjedinjene Američke Države , Brazil ...

„Čuvajmo prirodnu i kulturnu baštinu da bi od toga mogli živjeti“, bio je moj slogan.

Mnogi ovdje će se sjetiti „Ribarskih dana“ u Kopačevu, međunarodnog etno sajma „Dunav-Drava“ - zajednička baština u 4 sela općine Bilje, izložbe Općina Bilje na starim kartama 1995., kao i filma „I rode se vraćaju...“, a i međunarodnog dječjeg festivala ekološke pjesme, Bilje 1998. koji su „pojačali“ Osječki zumbiči“ i VA „Brevis“, itd...

Još za vrijeme progonstva pokušavao sam pokrenuti izradu zbornika radova koji bi objedinio povijesno-kulturološke vrijednosti i ostale vrijednosti koje imamo: dvorac Eugena Savojskog u Bilju, dvorac Habsburg

u Tikvešu, arheološki nalazi iz doba Rima, Kelti, Turci ... Zbornik je trebao bio temelj za izradu monografije o općini Bilje.

Počeo sam pisati članke za simpozij „Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu“, a popularne članke o Baranji i Osijeku objavljivati na internetu.

Suradnja s HAZU

Zajedno sa, sada pokojnim, dr. Jozsefom Mikuškom surađivao sam sa Zavodom za znanstveni i umjetnički rad HAZU Osijek kao član odbora za izradu bibliografije Kopački rit, čije izdanje sam potpomogao novčano, kao i davanjem svojih fotografija.

Rad „Pristup strategiji održivog razvitka Općine Bilje“ predstavio sam u Varaždinu 26. i 27. listopada 2000. godine na međunarodnom znanstvenom simpoziju: **Tržišna demokracija u Hrvatskoj: stanje i perspektive**, koji je objavljen u zborniku radova sa simpozija, a objavljen je i na EUROPEANI: <http://dizbi.hazu.hr/?object=info&id=13894>

KAKO JE NASTALA OVA KNJIGA?

U knjigu, koju radim već 14-15 godina, sa stalnim prekidima, radnog naslova: „Osječki pecaroški priručnik“, htio sam uvrstiti nekoliko „starih ribljih recepata“ i tada sam na internetu saznao za knjigu recepata s dvora Zrinskih koju su Mađari izdali još 1981. godine. Prijatelj u Mađarskoj mi je 2000. kupio knjigu u antikvarnici i odmah sam počeo prevoditi, pa sam preveo **sve** riblje recepte iz RUKOPISNE KUCHARICE S DVORA ZRINSKIH, ali i one iz Koložvarske kuharice koja je u NSK uvezana zajedno s onom rukopisnom knjigom Nikole VII. Zrinskog. U istraživanju povijesti Baranje OTKRIO sam Marka Stančića Horvata, zapovjednika Sigeta koji je 1556. uspio obraniti Siget, a Drašković ga je u pismu-zahvali zbog ostvarene pobjede nazvao CVIJETOM HRVATSKOG NARODA. O Marku Stančiću u Hrvata, pisao je samo Dionizije Švigelj u radu: **Marko Stančić Horvat u svome vremenu u hrvatskoj povijesti i književnosti**, objavljenom 1973. godine.

Sznao sam da se utvrda Siget financirala i opskrbljivala iz Baranje i Valpovštine, te da su Zrinski i Draškovići u Baranji imali posjede.

Uz razgovor s prijateljem Zdravkom Jagodićem, koji mi godinama pomaže u nabavljanju knjiga u Mađarskoj, rodila se ideja, da od recepata koje sam preveo 2000./2001., napravim t.z. „komercijalnu knjigu“ „Riblji recepti s dvora Zrinskih“, koja bi sadržavala recepte, s puno slika, ilustracija ...

Međutim, to je bio samo poticaj za početak istraživanja grofovske obitelji Zrinski., a rezultat je ova knjiga.

Godinama sam skupljao izvore i literaturu: nabavio sam digitalizirane povijesne izvore iz Mađarske na CD i DVD nosačima, kao što su **Urbaria & Conscriptioes, Kraljevske knjige** i ostala izdanja *Arcanuma* koji sadrže digitalizirane izvore iz Mađarskog nacionalnog arhiva, iz Szécsényi arhiva i iz drugih arhiva. Velika pomoć i poticaj bila mi je **doktorska disertacija Borbale Benda**, dvije knjige Šamu Barabaša koje sadrže dopisivanje Nikole IV. Zrinskog i nekoliko pisama njegovog sina Jurja, itd., itd...

ŠTO JE PISAC HTIO REĆI?

Zanimalo me je: što su jeli, što su pili, kako gospodarili, općenito: kako je živjela najznačajnija hrvatska plemićka obitelj Zrinski. Zanimao me je život obitelji, a da to nije ratovanje, diplomacija. Smatrao sam važnim svoja „otkrića“, kojih nema u literaturi, približiti svima.

U gimnaziji smo morali znati za Rosinantu, kobilu koju je jahao Don Kihot u Cervantesovom romanu, učili smo o Bukefalu, konju Aleksandra Velikog-Makedonskog, a kako su NAŠI slavni Hrvati, zvali svoje konje, o tome nismo učili. Možda hoće naša djeca i unuci? Svi Zrinski su bili ratnici na leđima konja. Koje ime je Nikola IV. davao svojem najmilijem i najboljem konju? Kako se zvao konj Nikole VII., baš onaj s kojim je lovio i ratovao? Pa valjda i mi KONJA ZA TRKU IMAMO. Odgovore na ova pitanja možete naći u mojoj knjizi.

Stereotipi o Turcima

Knjiga možda i razbija neke stereotipe u odnosim Osmanlije - kršćani.

„Već u ranija vremena, u graničnim područjima s Turcima, za vrijeme mira, kada i jedni i drugi nisu išli u pljačkaške pohode, razmjenjivali bi posjete, ugošćavali susjede i jedni bi drugima nosili ili slali darove. O tome svjedoče i mnoga pisma koja razmjenjuju. I kod jednih i drugih, vladao je viteški duh, viteštvo“

Juraj šalje u Budim poklon za sunećenje

Druženja s Turcima. Veliko gostoprimstvo Nikole VII. Zrinskoga koje je priredio turskom izaslanstvu predvođenom Evlijom Čelebijom, koje je došlo u Čakovec radi otkupa zarobljenika, nije izuzetak.

Tako i Juraj Zrinski koji kao najveći neprijatelj Turaka, sigetskom begu kupuje *med od trske* (šećer), jer beg „očekuje budimskog pašu na krštenje sina, tj. na sunećenju.“

Kako piše Takáts: „**Turčin je sto puta bio pošteniji, čovječniji i viteškiji od naše vlaške i racke braće, da o nekima i ne kažem. Zatim, što je najvažnije, Turčin je sam nudio svoje prijateljstvo.**“

Kada je Juraj Zrinski, 1574. godine zasjeo na mjesto kapetana Kaniže, turski begovi i kapetani su mu u prijateljskom pismu poslali pozdrave i poželjeli puno sreće na novom položaju. Zrinski je odgovorio svojim pismom turskim begovima i kapetanima: „Vaša visosti i prijatelju kojem iskazujem svoje poštovanje! Nakon zahvale, preporučam svoje susjedsko prijateljstvo. Ovih dana sam stigao u Kanižu. Želim tvojoj milosti dobro zdravlje, a i ostalim vitezovima želim dobrog zdravlja.“

KAKO KNJIGA VEŽE OSIJEK I OSJEČKO-BARANJSKU ŽUPANIJU

Nema o Zimskom pohodu Nikole VII. Zrinskog 1663./1664., ali je dosta stranica knjige posvećeno imanijima Zrinskih i Draškovića u Baranji i Valpovštini, koje su temeljene na IZVORIMA.

Nikola Zrinski je predvidio napad na Siget i smrt sultana Sulejmana.

Zrinski je znao da će biti napadnut Siget i prije 21. ožujka, vjerojatno 18. ožujka 1566., što možemo otkriti iz njegovih pisama nadvojvodi Karlu, od koga Zrinski traži sve ono potrebno za obranu Sigeta: od hrane do streljiva, dodatnih vojnih snaga i slično, jer ima saznanja od uhoda da neprijatelj želi opkoliti Siget **oko dana sv. Jurja**, te je istakao da bez obzira što je imenovan kapetanom Sigeta, on bi se i bez toga javio da sudjeluje u njegovoj obrani. Ističe da i nije bio imenovan glavnim kapetanom Sigeta i tada bi za sebe tražio njegovu obranu.

Zrinski, u svom pismu piše da je te podatke dobio od svojih uhoda koje je već davno prije poslao u Adrianopolis (Ederne), Beograd i Osijek.

U jednom drugom pismu iz Sigeta, 6. lipnja 1566. godine, Zrinski piše o logističkim pripremama Osmanlija hranom: „Ljudi koji žive između Drave i Dunava (Baranja) bili su dužni po svakom čovjeku Turcima ispeći jednu krušnu peč kruha i dati jedno vjedro ječma.“

„Ono što sam ranije pisao vašoj Milosti, pisao sam kako sam čuo, ali sada Vašoj Milosti, mogu sa sigurnošću napisati, bez dvojbe, da će turski car sasvim sigurno doći na nas tu u Siget, a prethodnica njegove vojske već je došla do Sofije, a jučer su počeli graditi most na Dravi, a između Drave i Dunava na svakog ispravnog čovjeka odredili su jednu krušnu peč kruha i jedno vjedro ječma, a odredili su da sve to bude gotovo do 20. lipnja... vjerujem u Boga, da ako kršćani budu imali zajedničku volju, mogli bi ove godine potući Turke, jer im se vojska razbila na više dijelova: jedan dio, kako kažu, otišao je s Kazol-pašom, drugi dio je na moru, a treći dio je s Perhat-pašom i temišvarskim pašom upućen prema Erdelju, **a s četvrtim dijelom ovamo dolazi sam car, ako usput negdje ne umre! Imamo uhode kod njih, a ako dođu s nekim vijestima, napisat ću ih Vašoj Milosti.**

Neka Bog čuva Vašu Milost.“

Najvrjednija uhoda Zrinskog bio je zamjenik pečuškog bega, Nasuf-aga, koji ga je obavijestio da će, po njegovim pouzdanim saznanjima, prvi napad koji će učiniti sultan Sulejman na svom pohodu biti napad na Siget. Očajnički vapaji Zrinskog za pomoć ostali su neuslišani.

ZAHVALE

Urednicima knjige

Prije svega i najviše zahvaljujem Velikom meštru Družbe, prof. dr. sc. **Dragutinu Feletaru**, članu suradniku HAZU, BEZ KOJEGA NE BI BILO OVE KNJIGE. Zahvaljujem na uređivanju, na svekolikoj pomoći i povjerenju koje mi je dao.

Zahvaljujem i **dr. sc. Petru Feletaru** na tehničkoj pomoći koju mi je davao, na okružnici za namicanje sredstava za tiskanje knjige, na slanju, primanju, transferiranju materijala s kojima sam obasipao njegovu E-mail adresu te na velikom poslu uređivanja knjige uz svog oca.

Izdavaču

Zahvaljujem profesoricu Petri Somek, direktorici izdavačke kuće „Meridijani“, što je prihvatila nakladništvo moje knjige.

Recenzentima:

Zahvaljujem i recenzentici **prof. dr. sc. Nives Rittig-Beljak** na prekrasnoj recenziji moje knjige i na riječima pohvale koje mi je uputila.

Zahvaljujem i recenzentima **prof. dr. sc. Miri Kolar Dimitrijević i prof. dr. sc. Hrvoju Petriću** .

Prevoditeljima

Izvore i literaturu na **latinskom, njemačkom, mađarskom, talijanskom i engleskom** jeziku trebalo je transkribirati (rukopise) i prevesti. Veliku pomoć pružao mi je, nažalost sada već pokojni **prof. dr. sc. Stjepan Sršan** (koji je također bio ZMAJ) kontrolom mojih prijevoda s latinskog i vrlo značajnim transkriptom i prijevodom s latinskog „**Uputa za sadnju i kalemljenje voćaka**“ iz rukopisne kuharice Nikole VII., koje su u ovoj knjizi PRVI PUT objavljene. Ovaj posao je vjerojatno zadnje što je za života učinio jer je umro, nekoliko dana nakon što mi je predao transkript i prijevod.

Na prijevodima s mađarskog velika pomoć bila mi je prof. **Zita Jukić** iz Državnog arhiva u Osijeku, na čemu joj zahvaljujem jednako tako zahvaljujem mojoj kćeri **Dunji Gambiraža** i **prof. Elisabet Klein** na prijevodima s njemačkog te **Andrei Mihaldinec** na prijevodu s talijanskog jezika te prof. **Ljerki Radoš** na lekturi mojih prijevoda s njemačkog i engleskog.

Ostali:

Zdravku Jagodiću iz Baje zahvaljujem na poticaju za pisanje knjige kao i za pomoć u prikupljanju izvora i literature iz Mađarske.

Prof. dr. sc. Karolju Skali, predsjedniku Društva mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, zahvaljujem na zbornicima radova „Zrinski i Europa“, kao i **Šandoru BISAKU** (Biszak) direktoru tvrtke „Arcanum“ iz Budimpešte na poklonjenim CD-ovima s digitaliziranom izvornom građom.

Radujem se ako sam uspio dati svoj mali, skromni doprinos hrvatskoj historiografiji o najznačajnijoj hrvatskoj plemenaškoj obitelji Zrinski.

Radovat ću se, ako će knjiga ŽIVJETI i biti izvor novim radovima, i ako će se autori „nabosti na bodlje“ koje sam postavio navodeći svoje izvore, te će iz svog područja interesa i iz svog kuta promatranja, raditi nove članke, knjige o Zrinskim. Dr. Nataša Štefanec s Filozofskog fakulteta u Zagrebu već je dala studentima seminarske radove na temelju ove knjige.

Na kraju, ali ne i zadnje, **zahvaljujem mojoj obitelji, supruzi Željki, djeci Matiji i Dunji** na strpljenju, na razumijevanju, na potpori i pomoći u mom radu na ovoj knjizi. Njima posvećujem ovu moju knjigu.

Zahvala sponzorima izložbe-degustacije-domjenka: poseban prilog

Darko Varga, 17.02.2016.